

Associatiedag

11 09 2023

Annick Vanhove
Sarah Terwecoren
Luc De Droogh

Mi/e/nd the Gap

Ervaringen met co-teaching
over Armoede – lessen en
dilemma's

 Co-funded by
the European Union

1

Co-teaching
over Armoede
een ervaringsverslag

- **Annick Vanhove** : OED , co-teacher en onderzoeker (Equality – Hogent)
- **Sarah Terwecoren** : bachelor in social werk – praktijklector & co-teacher
- **Luc De Droogh** : master social werk, co-teacher & onderzoeker & (eCO-CITY – Hogent)

2

Een verhaal ...

HO
GENT

3

ANONIEM

In mijn late tienerjaren leerde ik mensen kennen die het wat moeilijker hadden. Ik hoorde wel eens praten over 'het einde van de maand'. Toen ik mijn ouders **occasioneel hoorde praten** over rekeningen en betalingen, werd ik altijd angstig. Niet omdat ik wist wat het inhield om rekeningen niet te kunnen betalen, maar toch deed dat me iets.... Ik herinner me de **ANGST**.

Pas na mijn **scheiding leerde ik echt wat armoede is en hoe snel iemand erin kan verdwijnen**. Plots kon bijna niets meer. Altijd, elke dag, elk uur van de dag was ik aan het rekenen. Puzzelen wat meest dringend was om te betalen, wat kon wachten, wat niet. Welk stukje van welke rekening ik zou betalen ten koste van iets anders, het beïnvloedde mijn leven haast volledig. Er werd verwacht dat ik en ging werken en een goede zorgzame ouder zou zijn voor de kinderen en dat het huishouden perfect liep en ... Dat lukte me allemaal niet meer. Ik zocht twee keer hulp bij instanties en ving twee keer bot. Ik had het blijkbaar nog niet moeilijk genoeg... Ik herinner me nog dat ik uit pure wanhoop belde naar kabinetten om te vragen wie de verantwoordelijke minister was voor het water toen ik echt niet meer wist hoe ik de waterrekening kon betalen. Niemand wist bij welk kabinet ik moest zijn... Al die mensen die hun inkomen krijgen vanuit belastinggeld en niemand wist bij wie ik terecht kon... **Het niet geholpen worden toen ik het enorm nodig had, liet bij mij sporen na**. Het gaf een **enorme knauw in mijn vertrouwen in instanties**. Toen ik later informatie vroeg voor een studiebeurs voor mijn eerste student, moest ik een hele papierwinkel voor kunnen leggen. Ik had daar geen energie meer voor. **Sedertdien weiger ik nog om hulp te vragen bij instanties**.

HO
GENT

4

Centrale paradox?

Poverty Awareness Paradigm Krumer-Nevo - 2021

Sociaal werkers **ZIEN**:
→ armoede als structurele uitsluiting in de samenleving

MAAR:

Sociaal werkers **HANDELEN**:
→ komen in de praktijk tussen door individu-gerichte / gedragsgerichte interventies

HO GENT

5

Het concept en de praktijk van "Gap-mending" in onze opleiding

- Reflecties over wat de kloof veroorzaakt en wat – zo hopen wij – toelaat om de kloof te overbruggen
- Rollen & hiërarchieën
- Vooroordelen en vooronderstellingen
- Taal
- Cultuur
- Organisatiestructuren
- Verschillen op vlak van leeftijd, klasse, gender, levensloop etc.

HO GENT

6

Gap-mending reflecties en praktijken zijn relationele praktijken.

- **Het vraagt inzet en ontmoeting tussen drie werelden**
  - praktijkwerkers / lesgevers
  - ervaringswerkers / ervaringsdeskundigen én
  - de ervaringswereld van studenten
- **Het vraagt inzet en ontmoeting tussen**
  - Relationele praktijk
  - Opbouw van gedeelde kennis en praktijk
  - Gemeenschapsopbouw

HO
GENT

7

Gap-mending – kloven overbruggen vraagt

Een gelijkwaardige
status

Samenwerking over
klassieke grenzen

Het samen ontwikkelen
van
gemeenschappelijke
doelen voor alle
aspecten van het
leerproces

Institutionele
ondersteuning

Het durven delen van
persoonlijke ervaringen
als collega's

Tijd

Het grote belang beseffen van

- Categorisatieprocessen
- Het decategoriseren
- Het re-categoriseren

HO
GENT

8

Co-teaching in olod maatschappelijk project en sociale ongelijkheid 1 SW – SEM 2

Activerend hoorcollege

6 x 2u
aan +/- 300 eerstejaars
om de 14 dagen
Samen voor de klas

Workshops

5 x 4u
in een groep van 20 /25
Aandacht voor verwerking
inzichten
Werken aan vaardigheden

Projectwerk

12 groepen
worden voor helft van de tijd ook
opgesplitst in werkgroepjes van 5 /
6 studenten
ze werken aan een specifieke
armoedetopic

Projectmarkt

Een project waarin ze hun "resultaten"
presenteren aan andere studenten,
docenten, professionals uit
zelforganisaties

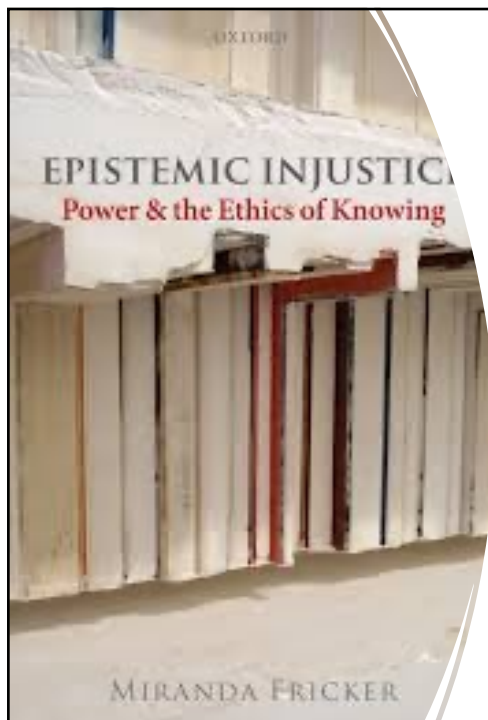
Nadruk op geleerde inzichten over
armoede – niet voorstelling van een
project of praktijk

Een individuele reflectiepaper

- Verandering in denken over armoede
- Meerwaarde van ervaringsdeskundigheid

HO
GENT

9

Zoektocht naar verbinding tussen
PAP & bevechten van epistemische
onrechtvaardigheid

Meer aandacht nodig in hoger
onderwijs voor de epistemische
dimensie

HO
GENT

10

Waarom epistemisch onrecht als focus?

- **Epistemisch onrecht** = verhelderen in het bijzonder van de strijd tegen armoede in het onderwijsproces naast het maatschappelijk onrecht op andere domeinen
- We werken in sociaal werk op kruispunt van het private en publieke.
- **Hoe ?**
  - 1) Door te (h)erkennen en te focussen op de "agency" van mensen in armoede die ook vaak slachtoffer zijn in epistemische relaties (in onderwijs en onderzoek)
  - 2) Door dat epistemisch onrecht en die epistemische schade relationeel te conceptualiseren
  - 3) Door dat epistemisch onrecht te begrijpen / verklaren te zien als geworteld in de onderdrukkende en dysfunctionele epistemische normen die ook onze sociaal werkpraktijken beheersen
- **Experts by experience / people with lived experience / ervaringswerkers / EDAS / zijn één manier om dat probleem in sociaal werk praktijken & opleidingen & onderzoek aan te pakken**

HO
GENT

11

Epistemisch onrecht?

Epistemisch onrecht = iemand niet tot haar recht laten komen in diens capability als kennissubject – iemand met inzichten, in haar / zijn situatie

→ **Twee vormen van epistemisch onrecht**

1) **Onrecht als getuige** over zijn / haar levenssituatie : iemand wordt niet geloofd omwille van een vooroordeel bij de luisteraar – onrecht om niet gezien te worden als een subject met kennis en als een actief handelende persoon

2) **Hermeneutisch onrecht** :

Sociale ervaringen van mensen in armoede wordt niet als een waardevolle collectieve bron van kennis ervaren en dus missen we als samenleving diepgaande inzichten.

→ **Zoektocht naar gelijkwaardige plaats in onderwijs => co-teaching**

HO
GENT

12

Wederzijds wantrouwen = een verzwegen neveneffect in veel van onze alledaagse sociaal werkpraktijken

- *Gap / kloof tussen de leefwereld van sociaal werkcliënten en sociaal werk.*
- *Sociaal werker bevraagt de cliënt om zich een beeld van de situatie te vormen*

⇒ ***Gevaar voor beeldvorming op basis van stereotypes is groot***

⇒ ***Declassificatie als client***

Resultaat : toch nog slachtoffer van onrechtvaardigheid zelfs als men gevraagd wordt naar eigen kijk

HO
GENT

13

Onrecht als getuige

- *Ervaringswerkers - / deskundigen : we zien ze in meer en meer contexten in allerhande SW praktijken*
- ⇒ ***Een eerste stap naar erkenning : ze hebben een stem en worden erkend als subjecten***

Maar : wordt men als *betrouwbare* getuige gezien?

- *Competent : als je hulp vraagt, ben je dan wel competent?*
- *Oprecht : mensen die op zorg/hulpverlening een beroep doen, kijken vanuit hun belang ?*
- *Plaats van een getuige is vaak in de marge van het gebeuren*

(zie rechtbank, onderwijs)

HO
GENT

14

Educator and Social Theory

NANCY FRASER, SOCIAL JUSTICE AND EDUCATION

Edited by Carol Vincent

**Hermeneutisch onrecht :
collectief & structureel epistemisch onrecht**

- **Structureel:** Nancy Fraser => de mensen aan de onderkant leven in een wereld die door de meer machtigen gestructureerd wordt voor hun belangen / doeleinden
- **Collectief:** het reservoir aan dominante manieren van begrijpen van de wereld is meer routine, lijkt vanzelfsprekend ... (hangmat, passief, slachtoffercultuur ...)

HO GENT

15

**Hermeneutisch onrecht :
collectief & structureel epistemisch onrecht**

Structureel:

Materieel : veel sociale instituties en praktijken bevoordelen de mensen met macht

Ontologisch: mensen met macht construeren onze sociale wereld

Epistemisch : mensen met macht hebben een oneerlijk voordeel in het vormgeven van ons collectief begrip van de sociale werkelijkheid

Collectief:

Het **gebruikersperspectief** is vaak fragieler, meer aarzelend, tastend, adequate woordenschat om aan ervaring een stem te geven

Ervaringen worden vaak als emotioneel, louter individueel gezien, geen waardevolle kennisbron voor theorievorming.

We luisteren onvoldoende met aandacht en vinden ze te snel minder geloofwaardig

HO GENT

16

Mi/e/ nd the gap

Hoe wij epistemisch
onrecht willen
aanpakken?

HO
GENT

17

Mi/e/ nd the gap : hoe epistemisch onrecht aanpakken?

Michal Krumer-Nevo ontworpen een training voor sociaal werkers

- Wij experimenteren met / in de opleiding van studenten sociaal werk
- Experts by experience /EDAS en anders opgeleide leerkrachten in de klas als gelijkwaardige partners
  - Getuigen over armoede
  - Vertellen over het tolken
  - Vertellen over waarom en wat van (sommige) beleidsmaatregelen en praktijken wel of niet zullen werken
  - Dialogeren met studenten over hun projecten
  - Coach
  - Personal support
- Ze zijn co-producers van kennis op gelijkwaardige basis (on a par)

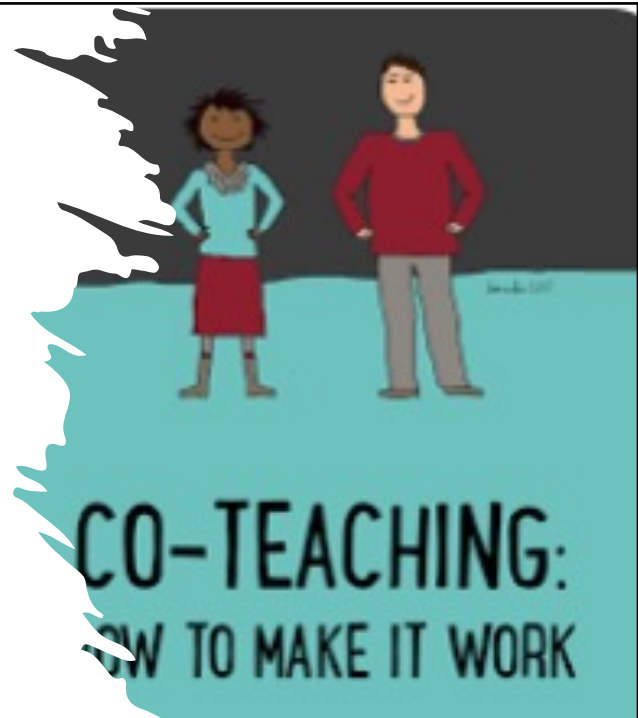
HO
GENT

18

Co-teaching

Co-teaching is een vorm van coaching-on-the-job, waarbij een collega of deskundige als evenwaardige partner met de docent in de klas werkt.

HO
GENT

19

Co-teaching in het auditorium : = kritisch denken

- **Co-teaching in geheel van onderwijsproces**

- Het ontwerp van de ganse cursus en de plaats van die cursus
- Het ontwerp van elke les (auditorium / klas)
- Het lesgeven zelf
- Het evaluatieproces

- **Focus op**

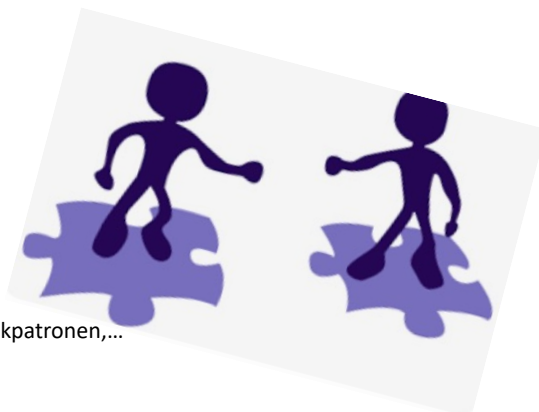
- Kritisch denken – reflectie op hoe het dominante denken, ideologieën, definities, concepten voortdurend doorwerken in de klaspraktijk en daar stil bij staan
- Waarom en meerwaarde van de diverse perspectieven van gebruikers, professionals, beleidsmakers, lesgevers, studenten zelf ....

HO
GENT

20

Co-teaching workshops – verdieping & leren zien

- **2 kleine groepjes in volle co-teaching**
  - Coach
  - Tolk: verwerven van inzichten in elkaars leefwerelden, denkpatronen,...
  - Klankbord
  - Signaalfunctie
  - Reflectie op project

- **10 andere groepen : ervaringsdeskundigen / duo's ervaringsdeskundigen en professionals in de klas voor 1 sessie –**
  - Getuigen over armoede
  - Getuigen over hun rol in sociaal werkpraktijken in relatie tot sociaal werkers - meerwaarde van die samenwerking in de verf zetten
  - Cruciale stap sinds vorig jaar : de reflectie in de klas over het project rond armoede dat de studenten aan het ontwikkelen zijn : studenten "ervaren" wat de EDAS concreet kan bijbrengen in hun project – ze ervaren de shift in visie

HO
GENT

21

Enkele reflecties Co-teaching

- **Het (politieke) belang** van vaardig, aandachtig luisteren als onderschat onderdeel van communicatievaardigheden van de sociaal werker
- **Het belang van het leren begrijpen en leren zien op een concreet niveau** vanuit het perspectief van de leefwereld van mensen in armoede
- Studenten / docenten / sociaal werkers realiseren zich vaak onvoldoende of geven onvoldoende ruimte aan de reële kennis die mensen in armoede hebben van het systematisch falen van vele beleidsmaatregelen en praktijken
- Die kennis = theoretische kennis te zien en te behandelen
- **Studenten die kennis leren kennen en trainen** om in hun eigen praktisch handelen mee te leren nemen

HO
GENT

22

Enkele reflecties: co-teaching

- Studenten moeten **leren om uit hun eigen 'logica' te leren stappen** en de logica van de strategieën van mensen in armoede te leren zien.
- Gebaseerd op die logica moeten ze **leren in dialoog aan de slag te gaan met mensen in armoede en hun context**.
- Het perspectief van (opgeleide) ervaringsdeskundigen aan bod te laten komen door hen aan de studenten vragen te laten stellen over de eerste ideeën van hun project slaagt er vaak in om **op een zeer concrete manier de studenten de meerwaarde van die "shift" te laten ervaren**.

→ *Zowel in onderzoek, beleid als praktijk zien we vaak nog te weinig aandacht voor het perspectief en de agency van mensen in armoede zelf*

HO
GENT

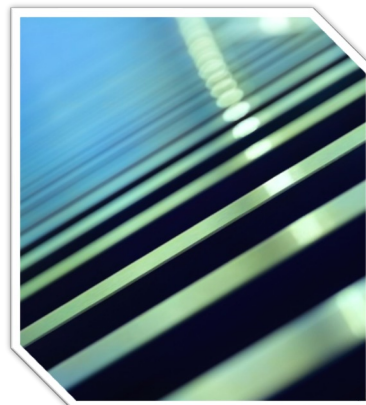
23

Reflecties co-teaching

Als EDAS kan je soms teveel betrokken zijn over wat je bewust of onbewust als een verlies ervaren hebt. Soms kan een kijk vanop enige afstand ook meerwaarde zijn. Dat zijn niet noodzakelijk tegengestelde perspectieven – beide kunnen nodig en complementair zijn.

De klassieke lesgever / sociaal werker moet het recht hebben om de EDAS te bevragen net zoals de EDAS het perspectief van de docent / sociaal werker moet kunnen bevragen.

Mekaars vanzelfsprekende waarheden niet kunnen bevragen, verdiept de kloof tussen beide werelden terwijl we meer dialoog nodig hebben.

EEN PROCES

HO
GENT

24

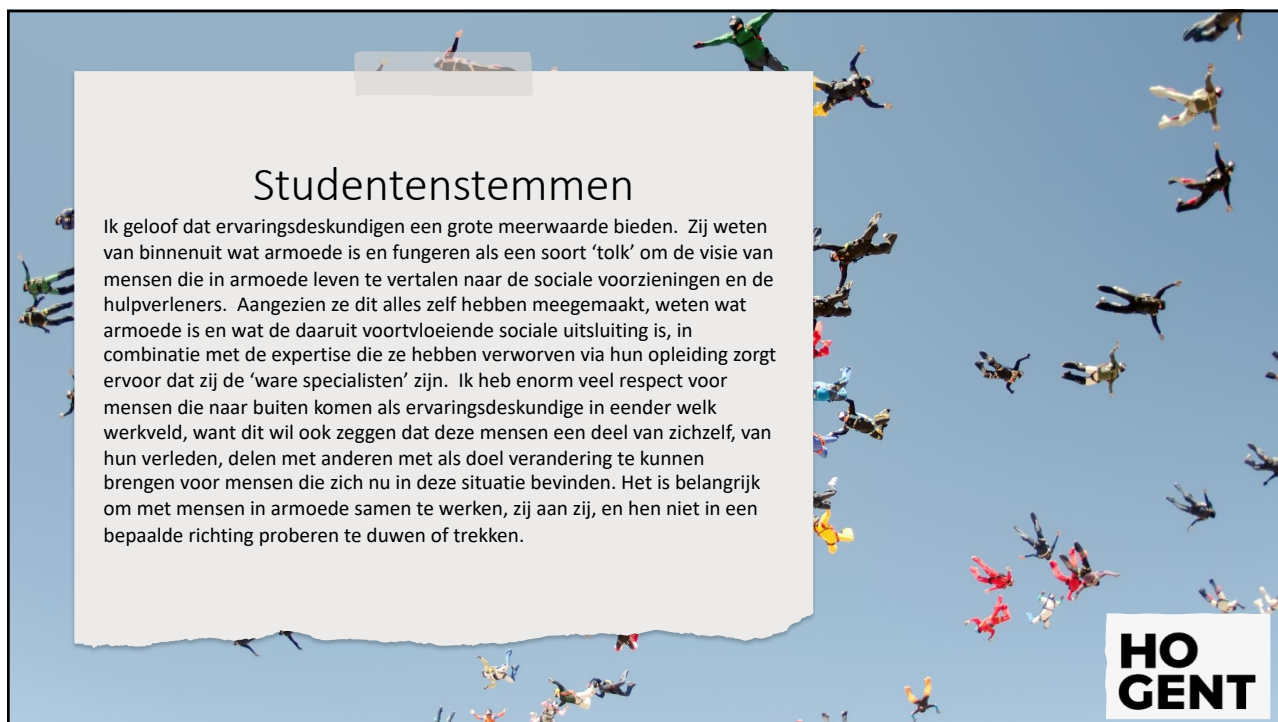

Studentenstemmen

- De idee van ervaringsdeskundigheid binnen een menswetenschappelijke richting zoals Sociaal Werk vind ik erg leerrijk en tegelijk confronterend. Het liet ons toe in ons project om betere keuzes te maken. Het was wel confronterend om vragen te krijgen over ons project over kwesties waar we zelf nog niet bij stil hadden gestaan. Jekrijgt het gevoel dat je minder vrijheid hebt in je project maar het werd wel een beter project ... een professioneler ...
- Ervaringsdeskundigheid vereist erkenning, ondersteuning en de mogelijkheid voor mensen met ervaringen om hun stem te laten horen en hun bijdrage te leveren aan het sociaal werk. Door ervaringsdeskundige bij te betrekken in ons project zouden wij gebruik kunnen maken van hun waardevolle rol bij het beïnvloeden van beleid en besluitvorming. Ze kunnen beleidsmakers en professionals in het sociaal werk adviseren op basis van hun persoonlijke ervaringen, wat kan leiden tot meer inclusieve, effectieve en mensgerichte benaderingen.

**HO
GENT**

25

Studentenstemmen

Ik geloof dat ervaringsdeskundigen een grote meerwaarde bieden. Zij weten van binnenuit wat armoede is en fungeren als een soort 'tolk' om de visie van mensen die in armoede leven te vertalen naar de sociale voorzieningen en de hulpverleners. Aangezien ze dit alles zelf hebben meegemaakt, weten wat armoede is en wat de daaruit voortvloeiende sociale uitsluiting is, in combinatie met de expertise die ze hebben verworven via hun opleiding zorgt ervoor dat zij de 'ware specialisten' zijn. Ik heb enorm veel respect voor mensen die naar buiten komen als ervaringsdeskundige in eender welk werkveld, want dit wil ook zeggen dat deze mensen een deel van zichzelf, van hun verleden, delen met anderen met als doel verandering te kunnen brengen voor mensen die zich nu in deze situatie bevinden. Het is belangrijk om met mensen in armoede samen te werken, zij aan zij, en hen niet in een bepaalde richting proberen te duwen of trekken.

**HO
GENT**

26

Studentenstemmen

Ervaringsdeskundigheid binnen het sociaal werkveld is een groot pluspunt. Vanuit eigen ervaring weet je veel meer over de problemen waarmee degene die hulp zoekt, geconfronteerd wordt. Zonder ervaring zijn er heel wat dingen waar je nooit aan zou denken of niet in zou zien. Een valkuil is dat je je eigen ervaring kunt gebruiken als blauwdruk, dat je denkt dat iedereen dezelfde ervaring heeft en dat je uit vooringenomenheid kunt beginnen handelen zonder je zelf beseft dat je dit doet.

Anderzijds is er een risico dat een ervaringsdeskundige er te dichtbij staat en vanuit te grote nabijheid, dingen mist. Het lijkt me niet gemakkelijk het meest ideale evenwicht te vinden en te behouden.

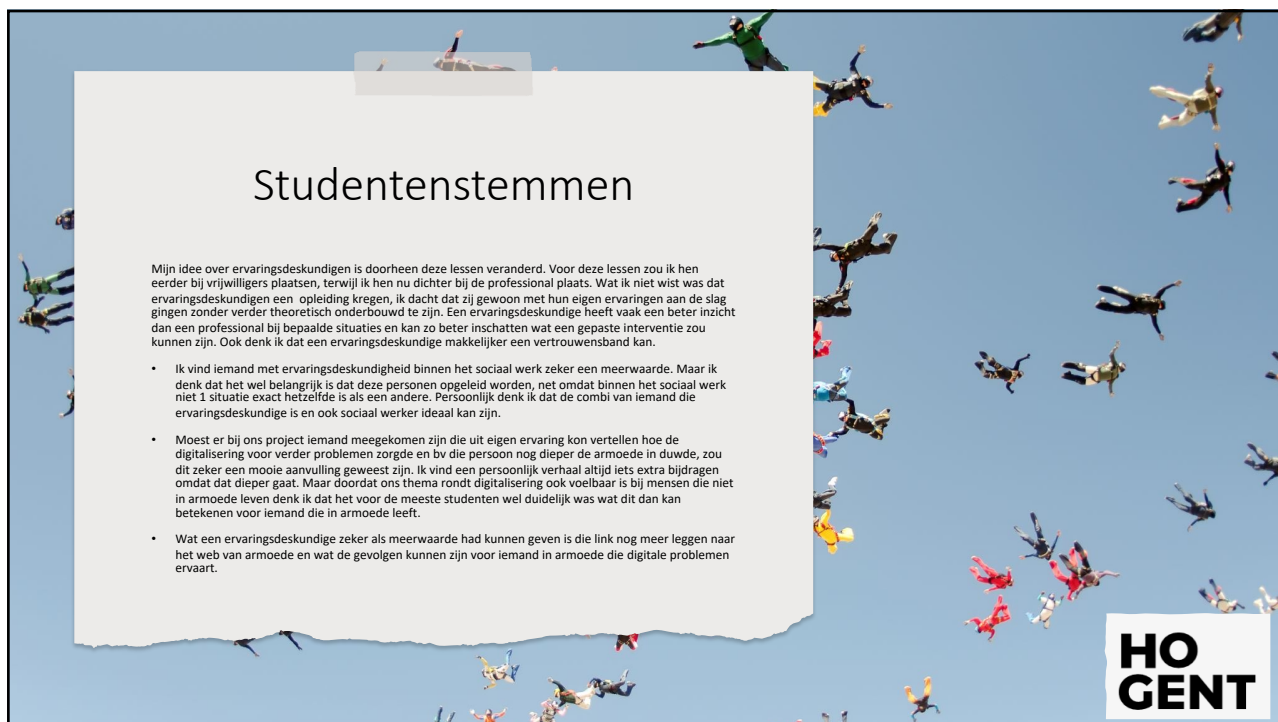
De hulp van een ervaringsdeskundige een meerwaarde kunnen vormen om zaken waar wij niet aan dachten, maar die wel een positief verschil kunnen maken, op te nemen bij het project. Misschien zagen we dingen over het hoofd, konden dingen beter,... Ik merkte alvast ook meermaals dat het verhaal van F. als ervaringsdeskundige de toehoorders raakte.

Zo was er een project op VTM met Axel Daeseleire. Axel gaf €10 000 aan daklozen met als doel hun leven weer op het juiste spoor te krijgen. Een goed initiatief, dacht ik in eerste instantie maar met een povere uitkomst. Vier van de vijf deelnemers raakten weer aan lagerwal. Dus financiële steun is niet de manier om deze mensen te helpen. Maar wat dan wel?

Enkel iemand die in armoede heeft geleefd kan volgens mij hier antwoord op bieden. Te vaak worden deze mensen onderschat en niet voor waar genomen. Maar dit is voor mij volledig onterecht.

HO GENT

27

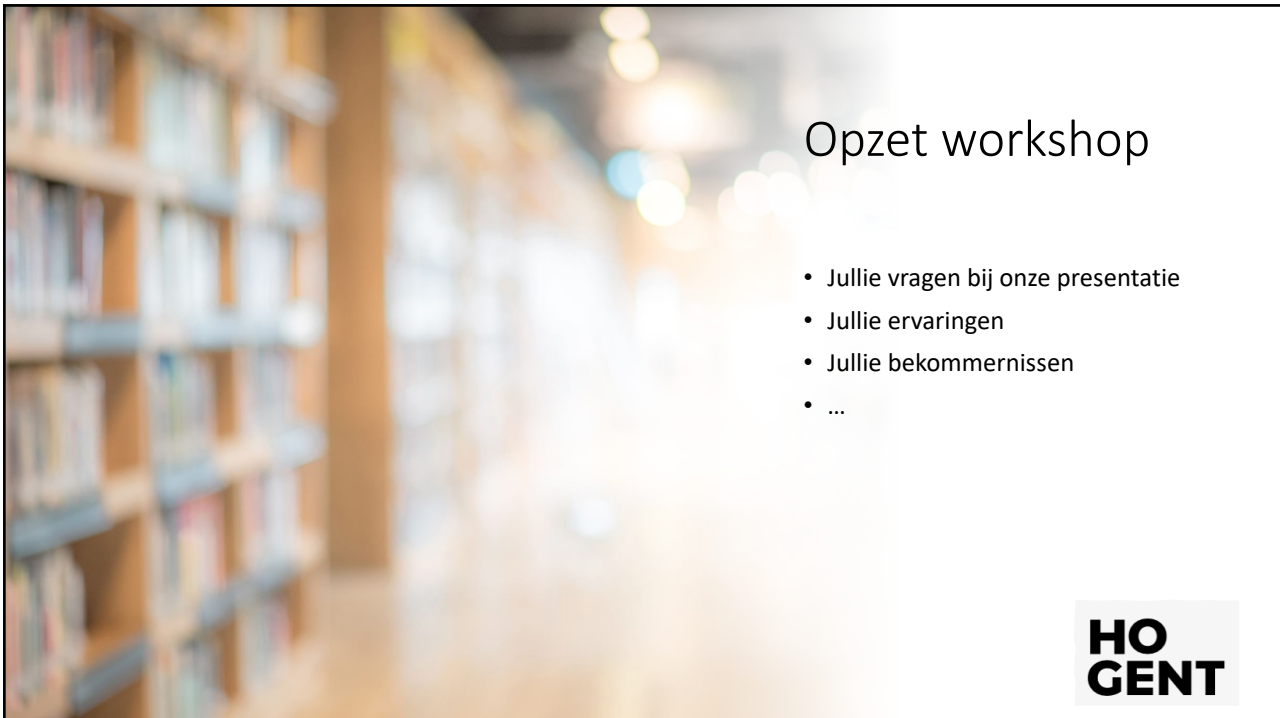
Studentenstemmen

Mijn idee over ervaringsdeskundigen is doorheen deze lessen veranderd. Voor deze lessen zou ik hen eerder bij vrijwilligers plaatsen, terwijl ik hen nu dichterbij de professional plaats. Wat ik niet wist was dat ervaringsdeskundigen een opleiding kregen, ik dacht dat zij gewoon met hun eigen ervaringen aan de slag gingen zonder verder theoretisch onderbouwd te zijn. Een ervaringsdeskundige heeft vaak een beter inzicht dan een professional bij bepaalde situaties en kan zo beter inschatten wat een gepaste interventie zou kunnen zijn. Ook denk ik dat een ervaringsdeskundige makkelijker een vertrouwensband kan.

- Ik vind iemand met ervaringsdeskundigheid binnen het sociaal werk zeker een meerwaarde. Maar ik denk dat het wel belangrijk is dat deze personen opgeleid worden, niet omdat binnen het sociaal werk niet 1 situatie exact hetzelfde is als een andere. Persoonlijk denk ik dat de combi van iemand die ervaringsdeskundige is en ook sociaal werker ideaal kan zijn.
- Moest er bij ons project iemand meegekomen zijn die uit eigen ervaring kon vertellen hoe de digitalisering voor verder problemen zorgde en bv die persoon nog dieper de armoede in duwde, zou dit zeker een mooie aanvulling geweest zijn. Ik vind een persoonlijk verhaal altijd iets extra bijdragen omdat dat dieper gaat. Maar doordat ons thema rondt digitalisering ook voelbaar is bij mensen die niet in armoede leven denk ik dat het voor de meeste studenten wel duidelijk was wat dit dan kan betekenen voor iemand die in armoede leeft.
- Wat een ervaringsdeskundige zeker als meerwaarde had kunnen geven is die link nog meer leggen naar het web van armoede en wat de gevolgen kunnen zijn voor iemand in armoede die digitale problemen ervaart.

HO GENT

28

Opzet workshop

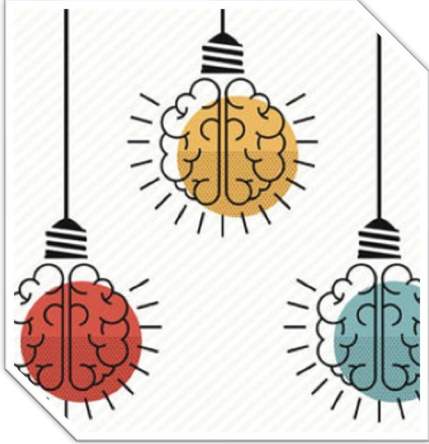
- Jullie vragen bij onze presentatie
- Jullie ervaringen
- Jullie bekommernissen
- ...

**HO
GENT**

29

1. Enkele van onze paradoxale ervaringen

- **Voor ons als co-teachers :**
  - Hoe gelijkwaardigheid in diversiteit realiseren?
  - Hoe doet je dat => gelijkwaardig voor de klas staan terwijl ieder toch vanuit eigen rol / invalshoek meerwaarde kan bieden?
- **Voor studenten in (materiële) armoede**
  - Bijna geen enkele student ziet zichzelf als arm
MAAR
  - Er is altijd een significante groep studenten met een studiebeurs / leefloon etc. in de klas
  - Hoe maak je ruimte voor het delen van hun ervaringen

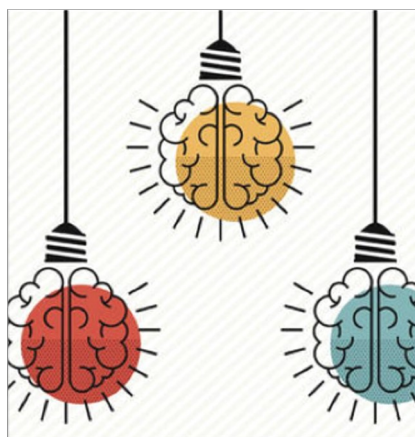
**HO
GENT**

30

2. De noodzaak van tijd

- **Het is het ontwikkelen van een gemeenschap in de klas en dat vraagt het geven en nemen van tijd**
  - Aandacht voor veiligheid, voor ruimte
  - Een ruimte waarin dialoog én tegenspraak mogelijk is
- **De ervaring met co-teaching vertoont vaak een patroon**
  - Studenten spreken de EDAS aan in de marge van de les
  - Studenten stellen vragen aan de lesgevers tijdens de les maar niet als een persoonlijke ervaring
  - Studenten vertellen een persoonlijke ervaring als persoonlijke ervaring
  - In de kleine groep worden visies en ervaringen deel van onderlinge uitwisseling tussen studenten onderling

(positieve voorbeelden : klas AO en pionierstudenten)

**HO
GENT**

31

3. Onze vragen voor de nabije toekomst

- Dé uitdaging dit jaar binnen HC en WC
  - We willen proberen om hun **keuze voor projecten te laten starten vanuit een uitwisseling van ervaringen van armoede en/of uitsluiting in de groep die ze zelf gehad hebben**
  - **Uit die dialoog** zou dan een **meer betrokken keuze kunnen ontstaan**
  - Reacties van jullie?
- Dé uitdaging voor de toekomst binnen het olod is :
  - Hoe ruimte maken / geven voor ervaringen van studenten zelf
  - Die ervaring in balans laten zijn met theoretische inzichten / concepten vanuit SW en vanuit ervaringskennis

**HO
GENT**

32

Bij wijze van conclusie

- **We willen een steeds dichter wordend web weven tussen –**
  - De leefwereld én de context van mensen in armoede
  - De leefwereld én de context van studenten
  - Hoe structurele mechanismen van armoede in de leefwereld van mensen opduiken en stand houden
  - Hun (toekomstige) rollen als sociaal werker leren verbinden met het perspectief van EDAS om betekenisvol in de context samen te werken ook aan de structurele aspecten op korte en lange termijn.

Dank aan

Nicole Vanhoucke (Hogent)
Cecilia Heule & Tabitha Wright Nielsen (Lund University)
en **jullie** uiteraard !

**HO
GENT**